

منبر مکتوب با موضوع :

جایگاه و مقام والا مادر در قرآن و احادیث

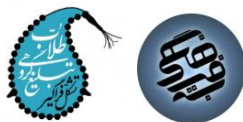
مقدمه :

از آنجا که پدر و مادر واسطه فیض الهی به فرزندان هستند، و رضای خدا در رضای ایشان است و احسان به والدین در قرآن در کنار عبادت خدا واجب شمرده شده است، در قرآن مجید و روایات، در احسان و نیکی کردن به مادر تأکید بیشتری شده و بعضی از آیات، احساسات و عاطفه انسان را نسبت به مادر به شدت تحریک می‌کند و به او تذکر می‌دهد که لزوم شکرگزاری از مادر، این است که او نه ماه سنگینی تو را تحمل کرده است.

اهمیت حقوق پدر و مادر :

۱- در سوره‌های بقره/۸۳، نساء/۳۶، انعام/۵۱ و اسراء/۲۳ نیکی به والدین بلافاصله پس از مسأله توحید قرار گرفته است. این امر بیانگر آن است که در اسلام تا چه اندازه بر اهمیت حقوق پدر و مادر تأکید شده است .

۲- احترام به پدر و مادر از اوصاف برجسته انبیاء الهی مانند حضرت یحیی، مسیح، نوح، ابراهیم (علیهم السلام) بر شمرده شده است. از قول حضرت یحیی در قرآن نقل شده است که: «خدا من را طوری خلق کرد که نسبت به پدر و مادرم خوش رفتار باشم». قرآن این مطلب را در مورد حضرت عیسی نیز بیان می‌کند: «خدا مرا طوری خلق نکرد که نسبت به مادرم بد رفتار باشم». باز در جای دیگر می‌فرماید: «من نسبت به مادرم نیک رفتارم».

همچنین پیامبر اسلام علیه السلام در جواب سؤال فردی که از او پرسید: من أعظم حقاً على الرجل؟ یعنی: چه کسانی بزرگترین حق را بر فرد دارند؟ فرمودند: والداه، یعنی پدر و مادرش.

گرامیداشت مقام مادر در قرآن :

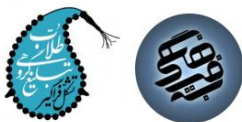
وَصَيَّنَّا الْإِنْسَانَ بَوْلَدِيهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا
ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند، مادرش او را با ناراحتی حمل می کند، و با ناراحتی بر زمین می گذارد، و دوران حمل و از شیر باز گرفتنش سی ماه است .

ای انسان! به مادر و پدر نیکی کن:

در این آیه نخست به وضع (نیکوکاران) پرداخته، و از مسئله نیکی به پدر و مادر و شکر زحمات آنها که مقدمه ای است برای شکر پروردگار شروع می کند، می فرماید: ما انسان را توصیه کردیم که در باره پدر و مادرش نیکی کند(و وصینا الانسان بوالديه احسانا)
سپس به دلیل لزوم حقیقتی در برابر مادر پرداخته می گوید: مادر او را با اکراه و ناراحتی حمل می کند، و با ناراحتی بر زمین می گذارد، و دوران حمل و از شیر باز گرفتنش سی ماه است. (حملته امه کرها و وضعته کرها و حملة و فصالة ثلاثون شهرا).

در این میان مادر، مستحق احسان و نیکی بیشتر در مقایسه با پدر است: زیرا وی مدت سی ماه ریخ بارداری و شیر دادن و بیداری های شبانه روزی را تحمل کرده و سختی های آن را به جان و دل پذیرا شده است. (لقمان، آیه ۴۱ و احقاف، آیه ۵۱) از این رو، احسان به مادر توجه ویژه به او تنها جبران کننده بخشی کوچک از سختی ها و ریخ هایی است که در طول سی ماه تحمل کرده است. (همان)
مادر در طول این سی ماه بزرگترین ایثار و فداکاری را در مورد فرزندش انجام می دهد.
از نخستین روزهای انعقاد نطفه حالت مادر دگرگون می شود، و ناراحتیها پشت سر یکدیگر می آید، حالتی که به حالت ((ویار)) نامیده می شود و یکی از سخت ترین حالات مادر است روی می دهد و پزشکان می گویند: بر اثر کمبودهایی است که در جسم مادر به خاطر ایثار به فرزند رخ می دهد.

هر قدر جنین رشد و نمو بیشتر می کند مواد بیشتری از شیر جان مادر می گیرد، و حتی روی استخوانهای او و اعصابش اثر می گذارد، گاه خواب و خوراک و استراحت و آرامش را از او می گیرد،

و در آخر دوران حمل راه رفتن و حتی نشست و برخاست برای او مشکل می شود اما با صبر و حوصله تمام و به عشق فرزندی که به زودی چشم به دنیا می گشاید و بر روی مادر لبخند می زند تمام این ناملایمات را تحمل می کند.

دوران وضع حمل که یکی از سختترین لحظات زندگی مادر است فرا می رسد تا آنجا که گاه مادر جان خود را بر سر فرزند می نهد.

به هر حال بار سنگینش را بر زمین گذارده دوران سخت دیگری شروع می شود، دوران مراقبت دائم و شبانه روزی از فرزند، دورانی که باید به تمام نیازهای کودکی پاسخ گوید که هیچگونه قدرت بر بیان نیازهای خود ندارد، اگر دردی دارد نمی تواند محل درد را تعیین کند، و اگر ناراحتی از گر سنگی و تشنگی و گرما و سرما دارد قادر به بیان آن نیست، جز اینکه ناله سر دهد و اشک ریزد، و مادر باید با کنجکاوی و صبر و حوصله تمام يك يك این نیازها را تشخیص دهد و برآورده کند.

نظافت فرزند در این دوران مشکلی است طاقتفرسا، و تاءمین غذای او که از شیر جان مادر گرفته می شود ایثاری است بزرگ .

بیماریهای مختلفی که در این دوران دامان نوزاد را می گیرد و مادر باید با شکیبائی فوق العاده به مقابله با آنها برخیزد مشکل دیگری است.

اینکه قرآن در اینجا تنها از ناراحتیهای مادر سخن به میان آورده و سخنی از پدر در میان نیست نه بخاطر عدم اهمیت آن است، چرا که پدر نیز در بسیاری از این مشکلات شریک مادر است، ولی چون مادر سهم بیشتری دارد بیشتر روی او تکیه شده است.

در اینجا این سؤال مطرح می شود که در آیه ۳۳ سوره بقره دوران شیرخوارگی دو سال کامل (۳۴ ماه) ذکر شده، و الوالدات یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعة: (مادران فرزندان خود را دو سال کامل شیر می دهند، آنها که بخواهند دوران شیر دادن را تکمیل کنند)

در حالی که مجموع ((دوران حمل و شیرخوارگی)) در آیه مورد بحث فقط سی ماه ذکر شده، مگر ممکن است دوران حمل شش ماه باشد؟

فقهاء و مفسران با الهام از روایات اسلامی در پاسخ گفته اند: آری حداقل دوران حمل ۶ ماه و حداکثر دوران مفید رضاع ۲۴ ماه است، حتی از جمعی از پزشکان پیشین همچون جالینوس و ابن سینا نقل شده که گفته اند: خود با چشم شاهد چنین امری بوده اند که فرزندی بعد از شش ماه به دنیا آمده است .

ضمناً از این تعبیر قرآنی می توان استفاده کرد که هر قدر از مقدار حمل کاسته شود باید بر مقدار دوران شیر خواری افزود، به گونه ای که مجموعاً ۳۰ ماه تمام را شامل گردد، از ابن عباس نیز نقل شده که هرگاه دوران بارداری زن ۹ ماه باشد باید ۳۱ ماه فرزند را شیر دهد، و اگر حمل ۶ ماه باشد باید ۳۴ ماه شیر دهد.

اگر کسی بخواهد ذره ای کوچک از سختی ها و جانفشانی های مادر را تنها در مدت سی ماه بارداری و شیر دادن، جبران کند، می بایست اصل شفقت و دلسوزی و مهربانی در رفتار را در پیش گیرد و کوچک ترین بی مهری نسبت به مادر روا ندارد). مریم، آیات ۱۳ و ۲۳)
از آن جایی که هر فرزندی بخشی از ریخ و سختی را بر دوش والدین بویژه مادر انداخته است، لازم است تا این را تدارک بیند و عدالت را تحقق بخشد؛ از این رو، برای تدارک و رسیدن به درجه خدایی شدن، لازم است تا احسان به والدین را در راس امور زندگی خویش قرار دهد و آنان را دست مایه بهشت رفتن خود سازد. (احقاف، آیات ۵۱ و ۶۱)

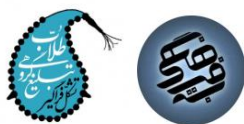
خداوند در این آیات احسان به مادر را موجب پذیرش تمام اعمال نیک انسان در نزد خود و از عوامل موثر در شمول عفو خود نسبت به انسان دانسته است .

اگر کسی بخواهد محبت الهی را جلب نماید، لازم است احسان به والدین و مادر را در برنامه خود قرار دهد؛ چرا که محبت الهی این گونه جلب می شود. (نساء، آیه ۶۱)

بنابر این جایگاه والدین؛ چنان والا و ارجمند است که انسان، بی توجه به شرك و كفر و فسق والدین، تنها به حکم پدر و مادر بودن، می بایست به ایشان تکریم و احترام کند. بنابراین، كفر و شرك مانع احسان نیست. (لقمان، آیه ۴۱)

خداوند در آیات ۳۱ تا ۵۱ سوره مریم، احسان به والدین و پرهیز از هرگونه نافرمانی نسبت به آنان را مهم ترین عامل در عاقبت بخیری سرشار از سلامت و امنیت برای انسان می داند و از فرزندان می خواهد تا برای فرجام نیک خود هم شده، به والدین احسان کرده و در احترام و تکریم آنان بکوشند . کسانی که در برابر ایشان گستاخی کرده و حتی از روی خستگی اف بگویند، خود را زیانکار خواهند یافت و در قیامت از اهل خسران خواهند شد. (احقاف، آیات ۷۱ و ۸۱)

عواقب نافرمانی پدر و مادر :

عامل فشارها و ناکامی‌ها بنا بر این بسیاری از تنگدستی‌ها و فشارهای مادی زندگی به سبب بی‌احترامی به پدر و مادر و نادیده گرفتن حقوق ایشان است که بر آدمی تلنبار می‌شود و شخص می‌گوید چرا من به این وضعیت فلاکت بار درآمده‌ام! زیرا اگر به رفتار خود با پدر و مادرش توجه کند درمی‌یابد که همه این مشکلات می‌تواند به سبب سوء رفتار با ایشان باشد. یا این که یاد خدا را فراموش کرده است. در ارزش و جایگاه پدر و مادر، حضرت امیر مؤمنان (ع) از پیامبر نقل می‌کند که آن حضرت می‌فرماید: ای علی! هر کس پدر و مادرش را غمگین کند با آنان مخالفت ورزیده است. (همان، ص ۸۴) به این معنا که غمگین کردن ایشان همانند مخالفت کردن با آنان است که نتیجه آن چیزی جز عقوق والدین نمی‌باشد! زیرا نافرمانی پدر و مادر از گناهان کبیره است و خداوند فرزند نافرمان را معصیت کار و بدبخت قرار داده است. (همان، ص ۷۴) پیامبر (ص) می‌فرماید: کسی که پدر و مادرش را دشنام دهد ملعون است. (محجّه البیضاء، ج ۵، ص ۲۱۸) همچنین از کسانی که اعمال و رفتار بدی انجام می‌دهند که دیگران پدر و مادرش را دشنام دهند می‌توان به عنوان ملعون یاد کرد، زیرا چه خود دشنام دهد و یا زمینه دشنام را فراهم کند، ملعون می‌باشد هر چند که تفاوتی در دشنام مستقیم با غیر مستقیم نیز هست. از پیامبر (ص) روایت است که سه گناه است که در کیفر آنها خداوند شتاب و تسریع می‌کند و آن را به آخرت موکول نمی‌کند که عبارتند از: نافرمانی پدر و مادر، ستم بر مردم و ناسپاسی در برابر احسان دیگران. (بخار الانوار، ج ۵۷، ص ۲۷۵) بنا بر این باید توجه داشته باشیم که بار رفتار خود کاری نکنیم که عذاب‌های الهی در دنیا دامنگیر ما شود و به سبب نافرمانی والدین بدبخت و شقی شویم.

نتیجه:

در آیات قرآن اهمیت زیادی به پیوند خانوادگی، و احترام و اکرام پدر و مادر، و نیز توجه به تربیت فرزندان، داده شده است که در آیات فوق به همه اشاره شده است، این بخاطر آن است که جامعه بزرگ انسانی از واحدهای کوچکتری به نام خانواده تشکیل می‌شود، همانگونه که يك ساختمان بزرگ از غرفه‌ها و سپس از سنگها و آجرها تشکیل می‌گردد.

بدیهی است هر قدر این واحدهای کوچک از انسجام و استحکام بیشتری برخوردار باشد استحکام اساس جامعه بیشتر خواهد بود، و یکی از علل نابسامانیهای اجتماعی جوامع صنعتی عصر ما متلاشی شدن نظام خانوادگی است که نه احترامی از سوی فرزندان وجود دارد، نه محبتی از سوی پدران و

مادران، و نه پیوند مهر و عاطفه ای از سوی همسران .
منظره در دنك آسایشگاههای بزرگسالان در جوامع صنعتی امروز که مرکز پدران و مادران ناتوانی است که از کار افتاده اند و از خانواده طرد شده اند شاهد بسیار گویائی برای این حقیقت تلخ است .
مردان و زنانی که بعد از يك عمر خدمت، و تحویل فرزندانی متعدد به جامعه در ایامی که نیاز شدیدی به عواطف فرزندانی، و کمکهای آنها دارند، به کلی رانده می شوند، و در آنجا در انتظار مرگ روز شماری می کنند، و چشم به در دوخته اند که آشنائی از در در آید، انتظاری که شاید در سال يك یا دو بار بیشتر تکرار نمی شود! به راستی تصور چنین حالتی زندگی را برای انسان از همان آغازش تلخ می کند و این است راه و رسم دنیای مادی و تمدن منهای ایمان و مذهب .
ان اعمل صالحا ترضاه)) بیانگر این واقعیت است که عمل صالح چیزی است که موجب خشنودی خدا می شود، و تعبیر ((احسن ما عملوا)) (بهترین کاری که انجام دادند) که در آیات متعددی از قرآن مجید آمده، بیانگر فضل بی حساب خداوند است که در مقام اجر و پاداش بندگان، بهترین اعمال آنها را معیار قرار می دهد و همه را به حساب آن می پذیرد.

